

VALGE RAAMAT ekspordikontrolli kohta COM(2024) 25

Otsuse ettepanek koordinatsioonikogule

Kujundada seisukoht

Kaasvastutaja sisendi tähtpäev 22.03.2024

KOKi esitamise tähtpäev 10.04.2024

Vastutav ministeerium: Välisministeerium

Kaasvastutajad: Kaitseministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Siseministeerium, Rahandusministeerium.

Seisukoha valitsusse toomise alus ja põhjendus

Algatuse vastuvõtmisega kaasneks oluline majanduslik või sotsiaalne mõju (RKKTs § 152¹ lg 1 p 2);

Seisukoha võtmist peab oluliseks peaminister või minister (VVS § 20¹ lg 2);

Sisukokkuvõte

Kahesuguse kasutusega kaupade ELi ekspordikontroll on tähtis vahend rahvusvahelise rahu ja julgeoleku tagamiseks ning inimõiguste kaitseks. Tänu sellele ei jõua valedesse kättesse sellised kaubad nagu kõrgtehnoloogiline elektroonika, toksiidid, raketitehnoloogia või tuumakomponendid, mida kasutatakse tsiviil-, aga ka sõjalisel otstarbel. Kahesuguse kasutusega kaupade ekspordiks väljapoole ELi on seega tarvis luba, mis piirab võimalust kasutada selliseid kaupu sõjalistes või muudes konfliktides, inimõiguste rikkumisel või massihävitusrelvade leviku võimaldamiseks.

Kõnealused kontrollid tulenevad üldiselt kohustustest, mille ELi liikmesriigid või Euroopa Liit on võtnud massihävitusrelvade leviku tõkestamist käsitlevate rahvusvaheliste lepingute ja mitmepoolsete ekspordikontrollirežiimide liikmena. See mitmepoolne lähenemisviis on kaugelt parim viis kogu maailmas usaldusväärse ekspordikontrolli väljatöötamiseks. Seejärel rakendatakse neid kohustusi ühetaoliselt üle EL-i.

ELi tasandil on kahesuguse kasutusega kaupade ekspordi rakendamise ja reguleerimise raamistik sätestatud määruses (EL) 2021/821 3 (edaspidi „kahesuguse kasutusega kaupade määrus“), millega vaadati ELi kahesuguse kasutusega kaupade normid 2021. aastal põhjalikult läbi. Läbivaatusel võeti arvesse tehnika kiiret arengut ja kujunemisjärgus tehnoloogiate üha suuremat militariseerumist, tagati tulemuslikum rakendamine ja parandati kooskõlastamist ELi liikmesriikide ekspordikontrolliasutuste vahel ja Euroopa Komisjoniga.

Alates kaheksa kasutusega kaupade määruse jõustumisest on ekspordikontrolli üleilmne kontekst põhjalikult muutunud. Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu on toonud kaasa enneolematud ja kiired sanktsioonid. See hõlmab ekspordipiirangute kiiret kehtestamist kaheksa kasutusega ja tundlikele kaupadele, kuna see on tähtis Venemaa pikaajaliste sõjapüüdluste ohjeldamiseks. See on näidanud, et vaja on ELi ekspordikontrolli süsteemi, mis annaks tulemusi kiiresti ja ühtlaselt.

Ehkki tehnilisel tasandil on tehtud palju tööd, on mõned liikmed takistanud mitmepoolsete ekspordikontrollirežiimide suutlikkust teha uusi otsuseid kontrollitavate kaupade kohta ja pidada sammu tehnika arenguga; see omakorda tekitab lünki uute ekspordikontrollide mitmepoolset kehtestamisel.

Mõned riigid, sealhulgas ELi liikmesriigid, on väljaspool mitmepoolset raamistikku lisanud alles kujunemisjärgus ja tundliku tipptehnoloogia jaoks uusi riiklike kontrollimeetmeid, mistõttu tekib ELis kontrollimeetmete ebaühtluse ja ühtse turu killustumise oht. Selline asjad kõik on pannud liikmesriigid geopoliitilise surve alla ja tõstatanud küsimusi ELi praeguse ekspordikontrolli raamistiku suutlikkuse kohta aidata tulemuslikult kaasa ELi ja liikmesriikide julgeolekule.

Seda arvestades võtsid komisjon ja kõrge esindaja 20. juunil 2023 vastu teatise Euroopa majandusjulgeoleku strateegia kohta 4. Selles kutsutakse üles võtma ELi tasandil kiiremini ja paremas kooskõlas meetmeid kaheksa kasutusega kaupade ekspordikontrolli valdkonnas ning kasutama igakülgset ära kaheksa kasutusega kaupade määruse pakutavaid võimalusi.

Käesolev valge raamat on vastus sellele üleskutsele. Selles analüüsitakse praegust olukorda ja tehakse ettepanekuid probleemide lahendamiseks, et soodustada ühtset ja tulemuslikku kontrolli ELis ning algatada arutelu liikmesriikide, Euroopa Parlamendi ja sidusrühmade, sh äriühingutega kaheksa kasutusega kaupade määruse toimimise hindamise ning kehtiva raamistiku tegeliku vastavuse üle ELi praegustele ja tulevastele julgeolekuvajadustele.

Kaasamine

Kaasata kõik asjassepuutuvad sidusrühmad ja partnerid, sh Eesti Kaitse- ja Kosmosetööstuse Liit jt.